SLUŽBENO OBRAZLOŽENJE NAGRADE „GRIGOR VITEZ“ ZA 2022. GODINU

O KNJIŽEVNOJ PRODUKCIJI U 2022. GODINI

Stručno povjerenstvo Nagrade Grigor Vitez za 2022. godinu dobilo je tri srednjevelike kutije s teškim zadatkom: vrednovati 131 naslov za djecu i mlade koji je pristigao na ovogodišnji natječaj. Iz toga bi se dalo zaključiti da zanimanje za „najvišu godišnju nagradu za najbolja književna djela za djecu i za ilustracije knjiga za djecu“ doista ne jenjava. Nakon pomnog pregledavanja i iščitavanja svih naslova, nameće se nekoliko zaključaka o prošlogodišnjoj produkciji, kao i prijedloga za budućnost vrednovanja hrvatske književne produkcije za djecu.

Prije svega, ovogodišnje Povjerenstvo želi naglasiti jednu od ključnih rečenica iz Pravilnika o nagradi, a to je da se ona „dodjeljuje samo izvornim djelima, neosporne umjetničke i pedagoške vrijednosti“. Većina od ukupno 42 uključena nakladnika (i 3 naslova objavljena u vlastitoj nakladi) prijavila je više od 3 naslova, a ima i nakladnika koji su poslali 10 naslova vrlo različite kvalitete. Stoga ovo Povjerenstvo ponavlja zaključak nekoliko prethodnih povjerenstava: U budućnosti treba nakladnike poticati da na natječaj prijave isključivo kompletirana djela i djela izvedena prema najvišim mogućim standardima.

Osim što ovogodišnje Povjerenstvo apelira na nakladnike, apel se upućuje i autori(ca)ma da pokušaju *usporiti* cijeli proces, od kreativne ali neizbrušene ideje, do konačnog proizvoda. Među naslovima prijavljenima za 2022. godinu mnogo je onih dobro (ili čak izvrsno) koncipiranih, ali u kojima koncepcija nije do kraja domišljena ni izvedena – ni autorski, ni urednički, ni grafički – jer procesu nije ostavljeno dovoljno vremena, niti je u produkciju uključen dovoljno raznolik uredničko-lektorsko-dizajnerski tim. Primijećeno je i da je silna

žurba koja je poharala književnost za djecu i mlade sa sobom odnijela instancu urednika/urednice, kao i ideju tima ljudi različitih kompetencija koji će se pobrinuti za umjetnički cjelovito, stilski, jezično, vizualno te tehnički usklađeno djelo. Pomnja traži vrijeme, ali i dodatni par neautorskih očiju koje vide, primjerice, raspad pripovjedne logike (koja piscu promakne); tipfelere; neusklađenosti ilustracije i teksta; ili pak da je tekst na hrptu naopako otisnut kada se knjiga položi na stol. Brzom i površnom proizvodnjom knjiga za djecu i mlade kao da se poručuje da ta književnost nije dovoljno važna da bi se na njoj radilo pažljivo i ozbiljno – i nije dobro da ta poruka dolazi od onih koji takvu književnost stvaraju.

Kad se proces uspori, automatski se smanjuje broj objavljenih knjiga godišnje – na čemu će nam planet biti zahvalan; a onda, možda, i čitateljstvo, koje se nekad sigurno osjeća kao na pokretnoj traci; pokušavamo vrtjeti noge dovoljno brzo da se ne stropoštamo, dok vječno novi i novi naslovi (upitne kvalitete) promiču pored nas.

Opći dojam Povjerenstva za 2022. godinu jest nesrazmjer kvalitete i kvantitete; određena hiperprodukcija, često praćena hipokvalitetom. Svjesni da takve izjave često mogu zvučati paušalno i neutemeljeno, Povjerenstvo je izradilo nacrt kriterija za procjenu vrijednosti teksta i ilustracije, u kojima je pokušalo zahvatiti što više dimenzija jednog i drugog: od narativnih do recepcijskih i kulturoloških. Treba istaknuti i da, za razliku od prethodnih godina, niti jedna odluka Stručnog povjerenstva nije bila jednoglasna – što odražava potrebu za dijalogom i potragu za argumentacijom te pokušava naglasak vratiti na proces, koji je bez pomnje i sumnje nezamisliv.

Povjerenstvo se složilo da je više naslova koji su se istaknuli kvalitetom ilustracije nego kvalitetom teksta. Jedan od mogućih razloga zašto su ilustratori bolji i dojmljiviji mogao bi biti zato što su upoznatiji s radovima svojih koleg(ic)a s međunarodne scene, što nerijetko i sami djeluju na međunarodnom tržištu ili pak svoju ulogu autora/ice ilustracije doživljavaju autentično svojim primarnim prostorom djelovanja, u kojemu istražuju i predstavljaju najbolju moguću verziju sebe.

Žanrovska raznolikost u ovogodišnjoj produkciji provirila je tu i tamo, ali i dalje se zadržava u zoni komfora proznih vrsta, s malim izletom u poeziju, dramu, stripovske ili samo grafički

razigrane forme. Jedini, ali iznimno vrijedan, izlet vodi u tzv. *non-fiction* u slikovničkom formatu; takvih bi objasnidbenih, ali pripovjedački i ilustratorski odlično izvedenih priča trebalo biti više.

Što se tema tiče, ovogodišnja je produkcija stidljivo otvorila poneko složeno problemsko pitanje, poput nenadoknadivih gubitaka i smrti. Zanimljivom se pokazala i tema nekih drukčijih djetinjstava, mahom prošlih, kao i drukčijih svjetova, koji opet radije crpe iz prošlosti nego iz budućnosti, ali uspješno donose univerzalnu emociju. To stvara plodno tlo za međugeneracijski dijalog, a on se opet uspostavlja i na primjerima nekonvencionalnih biografija kanonskih autora, u stripu i slikovnicama. Rijetki su autori(ce) prepoznali koliko je važan humor, kao nerafiniran komunikacijski kanal, ali i kao stilsko sredstvo. I dalje se obilno koriste razna opća mjesta te (ponajviše rodni) stereotipi, a nedostaje i odvažnosti koja rađa sadržajnu i strukturnu inovativnost te uklanja redukciju na isključivo pedagoško i poučno, koju bi trebalo izbjegavati ili s njom oprezno postupati. Naime, mladi čitatelji(ce) koji tek stupaju u svijet umjetnosti još nemaju kriterije da bi mogli razlikovati zanimljive od plošnih sadržaja. Zato su im potrebni naslovi koji će ih emotivno dotaknuti, nasmijati ili rasplakati, zbog kojih će strepiti zajedno s likovima, koji će u njima ilustracijom i pričom izazvati poriv za vlastitim stvaranjem i daljnjim čitanjem.

Verbalna i vizualna književnost za djecu i mlade u Hrvatskoj ima slavnu prošlost, potencijal za sadašnjost, ali i perspektivu za budućnost – i nagrađeni autori(ce) to dokazuju. Potrebno je, osim vremena za proces, još malo inspiracije, i dosta hrabrosti za izlazak iz okvira – po izboru, ne nužno sve odjedanput.

UŽI IZBOR NAGRADE ZA KNJIŽEVNI TEKST I ILUSTRACIJU U 2022. GODINI

Nakon pažljivog čitanja i razmatranja knjiga djela u uži izbor za nagradu za književni tekst i ilustraciju Povjerenstvo je uvrstilo ukupno 15 naslova (abecednim redom).

- **Nina Ivanović: BICIKLISTIČKA POČETNICA PROFESORA FAUSTA, Zagreb: Semafora**

Slikovnica *Biciklistička početnica* autorice Nine Ivanović na zabavan i ciljanoj publici prilagođen način, tekstom i slikom, prenosi sve detalje vezane za bicikl i bicikliranje. Poigravajući se narativnom strukturom priče i edukativnim okvirom u kojem je priča ispričana, a zahvaljujući glavnim likovima, šumskim životinjama, autorica vješto, zabavno-edukativnim rječnikom oblikuje knjigu te čitatelju prenosi lekcije o sigurnosti, prometnim pravilima, biciklima, kacigama i ostalim predmetima koji su nam potrebni pri bicikliranju. Atraktivnim ilustracijama koje proširuju napisanu misao gradi se cjelovit i konzistentan svijet u kojega je lako uroniti i sakupiti u njemu napisano znanje, a *non-fiction* format knjige je svakako dobrodošao u domaćoj književnosti za djecu.

- **Ana Dobričić (tekst), Vendi Vernić (ilustracije): ČAROBNE NAOČALE, Zagreb: Mala Zvona**

Dobra slikovnica uvijek ima nekoliko slojeva unutar kojih je se može čitati. *Čarobne naočale* na prvo su čitanje priča o uobičajenom dječjem strahu od mraka. Kada mama zamoli Sofiju, glavnu junakinju ove priče, da otiđe do spremišta po kalup za torte, Sofija se mora suočiti s jednim od svojih najvećih strahova – strahom od mraka, koji je dodatno pojačan ružnim snovima. Umjesto da posegne za jednim od klasičnih objašnjenja kako u mraku nema ničega strašnoga i da je dovoljno upaliti svjetlo, Sofijin tata dosjetio se boljeg odgovora. Sofiji povjerava na korištenje čarobne naočale koje imaju posebnu moć – s pomoću njih se može vidjeti u mraku, ali, što je još važnije, može se vidjeti ono što inače izmiče pogledu. Na drugoj razini mrak simbolizira sve ono što nam je nepoznato, kao i ono što je drugačije. Tako su strašne oči iz Sofijine noćne more zapravo predivan noćni leptir koji ilustratorica Vendi Vernić reprezentira u velikom formatu i svijetlim bojama, koji izranja iz mraka. Umjetnost ima snagu da nevidljivo učini vidljivim, očudi uobičajeno, ukaže na viđeno. Ilustratorica je navedeno uspjela. U premreženosti teksta i ilustracije, ilustracija ne samo da funkcionira kao dopuna tekstu, već u korištenju boja, prikazu detalja, pomaknutoj perspektivi stvara ravnopravnu vizualnu cjelinu kroz koju ilustratorica uspijeva doslovno rastvoriti pogled na mrak iz drugog

kuta, stvorivši čaroban i zavodljiv svijet koji se otvara pred svojim čitateljima, samo ako se malo bolje zagledamo i malo manje bojimo.

- **Ines Marciuš Kruljac (tekst), Jasmina Kosanović (ilustracije): DJED I VJEŠTICA, Zagreb: Mozaik knjiga**

Treća slikovnica istog autorskog tima, Ines Marciuš Kruljac i Jasmine Kosanović, pozivnica je u svijet alternativnih bajki – čarolije koja nam nadohvat ruke u svakodnevnom svijetu koji nikad nije do kraja zadan, niti je crnobijel. Djed je ovdje strašno važan lik: čini pola naslova i gotovo cijelu naslovnicu. Međutim, narativni interes dječaka-pripovjedača ipak leži drugdje: u mitu o vješticama, za koji dijete sluti da nije posve precizan niti točan pa traži mogućnost drukčije, proširene priče kod najpouzdanije i najinformiranije osobe koju pozna – svoga djeda. Slika o vješticama slaže se kroz razmjenu dviju generacija, u maštovitim i metrički skladnim stihovima čija fabularna logika ne posustaje: svježa je, začudna, emotivna i duhovita od prve do zadnje stranice. Kroz interese zaigranog dječaka otvorena uma progovaraju sve prošle i sadašnje vještice podjednako i pričaju priču o individualnosti i originalnosti, suživotu s prirodom, biljkama i životinjama, ali i komunikaciji s ljudima. Detaljima ispunjene ilustracije Jasmine Kosanović animiraju cijelu ovu čarobno-dinamičnu priču: pokreću je i vode na mjesta kamo tekst ne dopire, šireći njezinu stvarnost.

- **Iva Bezinović-Haydon (tekst), Hana Tintor (ilustracije): GDJE SE SKRIVA VEDRAN?, Zagreb: Ibis Grafika**

Nakon vrlo primijećene i čitane slikovnice *Moja baka ne zna tko sam* koja tematizira bakinu demenciju, Iva Bezinović-Haydon i Hana Tintor upustile su se u novu avanturu i obradile još jednu tešku temu – smrt u obitelji. Slikovnica *Gdje se skriva Vedran?* priča je o djevojčici koja je ostala bez brata Vedrana. Knjiga je koncipirana kao kombinacija slikovnice bez riječi, tihe knjige (*engl. silent book*), i klasične slikovnice, suradnje teksta i slike. Priča počinje i završava kao slikovnica bez riječi, čime čitatelji(ca)ma omogućuje da uspore vlastitu užurbanu svakodnevicu, da duboko udahnu i postepeno uranjaju u ovu tešku priču. Kako priča odmiče, pojavljuje se i tekst – djevojčica majci postavlja niz pitanja o bratu kojeg više nema – zanima

je gdje je on sad, što radi? Tom nježnom, povremeno poetskom, razgovoru djevojčice i majke ilustracije Hane Tintor dodaju dodatni izmaštani, očuđeni sloj, podsjećajući nas time da je smrt sastavni dio života te da nas oni koji su umrli zapravo nikada ne napuštaju – i da je to nešto što na intuitivnoj razini svi osjećamo.

- **Josip Čekolj (tekst), Dominik Vuković (ilustracije): HAHARI NA DNU MULJA, Zagreb: Mala Zvona**

Ne bi bilo pogrešno ovu knjigu opisati kao roman odrastanja, ali treba imati na umu da mu je ta žanrovska ladica preuska, a definicija prejednostavna da obuhvati sve ono što jest. Za početak, taj opis u potpunosti isključuje ilustracije – koje su ovdje, netipično, nastale prije samoga teksta. Dominik Vuković tako crvenim tušem oslikava crtice iz jednog djetinjstva, a Josip Čekolj u kontekstu istih crteža piše o drugom. Dva su to vremenski i mjesno udaljena iskustva odrastanja, ali svejedno stvaraju organski cjelovitu i emotivno obojenu knjigu. Crvena je boja jakih emocija, uzbuđenja, energije i opasnosti, ali razbarušenost crtačkih poteza razblažuje taj intenzitet i prenosi toplinu te gotovo melankoličnu, ugodno staromodnu pripovjedačku energiju.
Crvena knjiga podastire upitnike već od samog naslova – tko su hahari i što rade na dnu mulja? I je li dno mulja isto što i muljevito dno? Jer jednako nema smisla i da nije i da jest. Napisana na kreativnoj inačici kajkavskog, nudi lepezu zanimljivih likova svih generacija i slaže suptilan klasni mozaik.
Treba istaknuti: obojica autora vole svoje čitatelje i pomažu im, ali ne drže ih cijelo vrijeme za ruku. Ništa od GPS-a, ali kartu možete dobiti, kao i povjerenje da ćete se snaći: treba samo pratiti rijeku Črlenku i brzo ste u Šipražju – ako se prije toga ne izgubite oko Huncutarjeva ili Ponorelca. Što isto tako neće biti velik problem.

- **Andrijana Grgičević (tekst), Marijana Jelić (ilustracije): KONCERT ZA MRKVU I PERŠIN, Zagreb: Kreativna mreža**

Slikovnica *Koncert za mrkvu i peršin* književnice Andrijane Grgičević i ilustratorice Marijane Jelić na duhovit način čitatelju predstavlja kaotičan, ali istovremeno usklađen, šaren i ritmičan

život tržnice. Andrijana Grgičević bez pretencioznosti gradi priču jednostavnim rječnikom iz perspektive mladog opservatora tog živahnog događaja. Mudro ispisanim rečenicama u duhu dječjeg jezika definira ritam priče ostavljajući pritom pregršt prostora ilustratorici, Marijani Jelić, koja prepoznatljivo atraktivnim rukopisom oblikuje svijet tržnice, s pravom mjerom karikira likove i likovno oblikuje stranice te čitatelju dočarava šareni orkestar tržnice.

- **Pika Vončina: KUPUS, Zagreb: Sipar**

Kupus! Kupus! Kupus! Kupus je glavni junak ove knjige. Kupus se, to svi znaju, može na mali milijun načina pripraviti. Može postati kupusna juha, kupusni keks ili kupusni čaj. No, kakve veze imaju kupus i kraljica, ili pak kupus i zmaj, kupus i Crvenkapica? Tko voli, a tko ne voli kupus? Tko uzgaja najbolji kupus? Jedu li vukovi kupus? Pika Vončina šaljivim pristupom i s mnoštvom edukativnih detalja nudi čitatelju odgovore i otkriva događaje u kojima je kupus glavni junak. Poigravajući se ritmom i tempom čitanja teksta te vještim balansiranjem između rečenoga i prikazanoga, autorica dobro poznatim rukopisom gradi narativnu strukturu knjige, te postepeno, list po list, sloj po sloj, uvlači čitatelja u složenu priču u kojoj upravo kupus vodi glavnu riječ.

- **Lada Martinac Kralj: LAJANJE NA SVEMIR, Zagreb: Naklada Ljevak**

Ne samo zato što je smješten u nekadašnji Sovjetski Savez, u šezdesete godine prošlog stoljeća, vrijeme kada su velesile vodile opasnu utrku u svemiru, *Lajanje na svemir* prava je babuška od romana. U povijesnom krije se pustolovni, u pustolovnom detektivski, u detektivskom obiteljski, a u obiteljskom roman o sazrijevanju. Nagrađivana dramaturginja Lada Martinac Kralj svoju je proznu babušku majstorski konstruirala i oslikala, nastanivši je upečatljivim likovima, vrtoglavom radnjom te živim i uvjerljivim dijalozima. Jedna od poruka *Lajanja na svemir* mogla bi biti i ona da odrasli itekako imaju dara za uvođenje djece u hladan, kontaminiran svijet, ali da djeca umiju pronaći načine da taj svijet ipak učine boljim. Srčanost i suosjećanje koje je autorica utkala u svoju junakinju, bistru osmašicu Marinu i njezine mlade su-junake, obasjat će, naposljetku, i dobar dio njihovih starijih kolega, otkrivajući nam da bi

istinski put u svemir lako mogao biti onaj koji od razdvojenosti vodi do susreta, a najvažnija astronautska oprema – sposobnost da volimo, volja da se za ljubav borimo.

- **Damir Urban (tekst), Tomislav Torjanac (ilustracije): LUDI ŠKARPA, Zagreb: Croatia Records**

Već i pridjev „ludi“ kao dio naslova slikovnice autora Damira Urbana upućuje na autsajderski svijet njezinih junaka. Umjesto očekivanih sjajnih i lijepih riba šarenih boja, autor za protagoniste odabire svojevrsne antijunake ribljeg svijeta. Glavni lik je čistač Frane, mala ali znatiželjna, domišljata i odvažna riba koja strku i jurnjavu zbog dolaska Ludog Škarpe pokuša okrenuti u svoju korist. Naime, iako nitko ne zna točno kako Ludi Škarpa izgleda, svi su sigurno u jedno: Ludi Škarpa je najopasnija riba ovih mora. I malen je baš kao i čistač Frane. Pa kako je Frani dosta naredbi i zapovijedi drugih riba koje mora svakodnevno izvršavati, ovakvu izvanrednu situaciju u ribljem svijetu vidi i kao priliku za sebe, da se malo odmori, a i nadmudri ostale ribe. Na muljevitom morskom dnu koje uvjerljivo dočaravaju ilustracije Tomislava Torjanca izmjenjuje se galerija likova, poput „barakudica smiješnih gubica“, velike obitelji riba iglica koje se prebrojavaju i nikako u tome ne uspijevaju, riba murina i drugih. U neobičnoj situaciji u kojoj se Frane zatekao, kroz duhovite dijaloge, vizualno upečatljive likove, šaljivi zaplet i dinamičnu radnju autor gradi napetost u tekstu, pri čemu na duhovit i neočekivan način poručuje kako stvari uvijek mogu biti drugačije te da je katkad za promjenu perspektive dovoljno i našaliti se.

- **Milana Vuković Runjić (tekst), Vendi Vernić (ilustracije): MJESEC OD PAPIRA, Zagreb: Vuković&Runjić**

Mjesec od papira autorice Milane Vuković Runjić treći je nastavak priče o djevojčicama Matildi i Antoniji koji donosi nove pustolovine njihovih obitelji. U situaciji u kojoj ponovno moraju posegnuti za svojim čarobnim moćima da bi svijet spasili od prijetećeg kaosa, autorica gradi napetu priču u kojoj se obično izmjenjuje s fantastičnim. Bogat i slojevit vizualni aspekt romana ostvaren je kroz ilustracije Vendi Vernić, koja navedeno postiže kombinacijom različitih likovnih tehnika. Snažni likovni izričaj ostvaruje ekspresivnim višebojnim

ilustracijama koje zauzimaju cijelu stranicu ili dvije stranice, ali svoj izraz pronalaze i kroz izdvojene ilustrirane likove uklopljene u stranice s tekstom. Riječ je o ilustracijama koje su zgusnute, bogate detaljima, s pomaknutim perspektivama. Ujedno, ilustracije vjerno prenose emocije i psihička stanja likova, bilo da je riječ o radosti, uzbuđenju, strahu ili nevjerici, računajući sa zainteresiranim čitateljem-promatračem spremnim da se upusti u istraživanje vizualno bogatih prizora. Ilustratorica Vendi Vernić oblikovala je složen i maštovit estetski krajolik koji se svojim likovnim rukopisom, posvećenošću i inventivnošću izdvaja iz produkcije dječjih romana, potvrdivši pritom često previđenu važnost ilustracije u dječjim romanima.

- **Nena Lončar (tekst), Marijan Lončar (ilustracije): MOJE SRCE JE ZEC, Zagreb: Umjetnička organizacija Kreativna kuća**

Kao višestruko nagrađivana autorica prepoznatljivog stila, ali s uvijek svježom idejom i originalnom realizacijom, Nena Lončar donosi nam priču o vremenu kojemu smo svi svjedočili – i koje je možda preblisko da bismo se od njega kritički odmaknuli, ali sjećamo se osjećaja, koji su dobra baza za bilo kakav tekst, za svako pripovijedanje.
Poetičan naslov ovoga fiktivnog dnevnika-romana ne zavarava: lirski izričaj snažno dominira zbirkom zapisa koji nose podnaslov Vrijeme ljubavi, a događaju se u – vremenu pandemije. Lirski moment ne znači da je riječ o sentimentalnoj ili nezahtjevno romantičnoj, lakoprobavljivoj prozi – posve suprotno. Izričaj Nene Lončar lirski je utoliko što pokazuje izuzetnu pomnju prema jeziku: autorica stanuje u jeziku i pažljivo njime barata, iznutra i izvana, birajući svaku riječ kao notu i komponirajući dnevnički zapis po zapis.
Dnevničarka koja direktno progovara iz teksta jest četrnaestogodišnja Adela, i njoj stanje izolacije nije ništa novo. U trenutku kad se svi nasilno udaljavaju, ona traži blizinu; zrelo svjesna prepreka na koje će naići, jer s preprekama već ima iskustva. U kalendarski verificiranom pripovijedanom vremenu, od 13. lipnja 2020. do 24. srpnja 2020., inteligentna, emotivna i pripovjedno sjajno izvedena priča, pročišćena izraza i sa sluhom za detalje, kreće se tako od pojedinačnog prema općem: od ranjivih pojedinaca prema ranjivim skupinama, djeci i pripadnicima treće životne dobi.

- **Krunoslav Mikulan (tekst), Petra Brnardić (ilustracije): PEKINEZER PRINC U SLUŽBI NJEZINA VELIČANSTVA, Zagreb: Naklada Ljevak**

Roman *Pekinezer Princ u službi Njezina Veličanstva* Krunoslava Mikulana počinje u školi u Londonu u kojoj psi prolaze obuku da bi jednog dana postali agenti tajne službe. Zaplet se pokreće kad jednoga od njih, pekinezera Princa, pošalju u Hrvatsku da pronađe nestalog tajnog agenta. Iako je tek vježbenik, Princ će se uz pomoć mačke Srećice i miša Štefeka suprotstaviti mračnim silama, pokazati hrabrim i doraslim tom teškom zadatku.
Ovo je vrlo dobro napisan roman, napet i povremeno duhovit, suvremeno i blisko dječjem svijetu obrađuje vječnu temu borbe dobra i zla, bez klišeja i podilaženja mlađoj publici. Tekst je jezično vrlo zanimljiv i inventivan – donosi nove riječi djeci dovoljno bliske da ih mogu razumjeti, a opet dovoljno različite od norme da im mogu ukazati na fleksibilnost jezika koja proširuje naše mišljenje i poimanje svijeta koji nas okružuje.
Zbog svoje napetosti i univerzalne teme s kojom će se djeca lako povezati, roman Pekinezer Princ u službi Njezina Veličanstva mogao bi biti idealna prilika da na čitanje potaknemo djecu koja inače nisu pretjerano sklona čitanju.

- **Dubravka Pađen-Farkaš (tekst), Manuela Vladić-Maštruko (ilustracije): POLJUBAC, Zagreb: Sipar**

Slikovnica *Poljubac* Dubravke Pađen-Farkaš i Manuele Vladić-Maštruko primjer je uspjelog autorskog dijaloga, prožimanja dviju umjetnosti s ciljem da se ilustracijama i tekstom ispriča delikatna i važna priča, priča o ljubavi i tuzi, gubitku i načinu da se s njime nosimo. Priča koju jednostavnim jezikom i bez ijedne suvišne riječi pripovijeda Dubravka Pađen-Farkaš govori o djevojčici koja gubi baku, odnosno (i u tome je snaga ove knjige) djevojčici koja baku nikada neće izgubiti. Sve što u priči nije moglo biti rečeno riječima – koloplet emocija, punina života koju dijele – u *Poljupcu* pripovijedaju ilustracije i kolaži Manuele Vladić-Maštruko; maštovitim kompozicijama, mnoštvom detalja, kreativnim, estetski privlačnim konceptom cjeline. Mimo

tehničke dotjeranosti teksta i vizuala, ono što u ovoj slikovnici osvaja osjećaj je koji nakon čitanja ostaje: staromodno puno srce, kojim se priča i završava.

- **Miroslav Cmuk (tekst), Tomislav Zlatić (ilustracije): STRIC KOJI NIKADA NIJE MAHAO, Zagreb: Sipar**

Pavao živi u gradu, ali vikendom odlazi kod bake i djeda na selo i tamo se sjajno zabavlja sa stricem. Kad se s roditeljima vraća u grad, svi mu mašu i opraštaju se, ali strica nema i ne maše mu, pa dječak želi otkriti zašto. *Stric koji nikada nije mahao* Miroslava Cmuka i Tomislava Zlatića emotivna je i slojevita priča koja se može različito iščitavati – jer stric je možda samo osebujan, možda je pomalo infantilan, privržen dječaku i jako osjećajan, a postoji mogućnost i da ima posebnu potrebu. Osim glavne priče koja se vrti oko odnosa dječaka i strica, u ovoj se slikovnici kao podtekst oslikava bogat dječakov unutarnji život – njegov doživljaj preseljenja sa sela u grad, kao i način na koji doživljava čitavu obiteljsku dinamiku.
Ilustracije Tomislava Zlatića spretno nadopunjavaju glavnu priču, pune su duha i povremeno duhovite. Doprinose toplini ove slikovnice o ljubavi, prijateljstvu i međusobnoj povezanosti, o tome kako se ponekad teško suočavamo s rastancima s onima koje najviše volimo i u strahu od pokazivanja osjećaja počinjemo se povlačiti sami u sebe.

- **Jurica Pavičić (tekst), Klara Rusan (ilustracije): TRI KUĆE, TRI PRIJATELJA, Zagreb: Profil knjiga**

U svojoj prvoj slikovnici, baš kao i u knjigama koje piše za odrasle, Jurica Pavičić svoje junake smješta u prepoznatljivo vrijeme i prostor, a slika društva u kojemu žive jednako mu je važna kao i drama u koju protagoniste zapliće. Serđo, Toma i Roko – tri prijatelja iz naslova – druguju tako u nezamjenjivom splitskome danas, a svaka od triju kuća u kojima stanuju svojom bojom, okućnicom i stanarima progovara o temama o kojima se u našoj književnosti za najmlađe govori rijetko: o tranziciji i klasi, tenzijama i vrijednostima društva kojega su djeca dio. Pavičićeva majstorija, pritom, baš kao i majstorija ilustratorice Klare Rusan, sastoji se u jasnoći posredovanja tih dviju priča, i nenametljivosti kojom ih dvoje autora prepliće. Dinamične

ilustracije Klare Rusan ne ponavljaju, već bojom i emocijama grade svijet o kojemu piše Pavičić: vječnu pripovijest o prijateljstvu protkanu lokalnim i konkretnim.

1. OBRAZLOŽENJE NAGRADE ZA KNJIŽEVNI TEKST U 2022. GODINI

a) NAGRADA „GRIGOR VITEZ“ ZA KNJIŽEVNI TEKST ZA DJECU U 2022. GODINI

Nakon kraćeg razmatranja, Stručno povjerenstvo je odlučilo da će Nagradu „Grigor Vitez“ u kategoriji najbolji književni tekst za djecu u 2022. godini dodijeliti **INES MARCIUŠ KRULJAC** za tekst u slikovnici **DJED I VJEŠTICA** (Mozaik knjiga, Zagreb).

U opisu ideje na kojoj je utemeljena najveća međunarodna Nagrada za dječju književnost Astrid Lindgren ističe se da „djeca imaju pravo na sjajne priče“. I „sjajne“ pri tome može značiti svašta: blistave, kvalitetne, napete, pametne ili jednostavno čarobne. Treća slikovnica istog autorskog tima, Ines Marciuš Kruljac i Jasmine Kosanović, jedna je takva priča, čarobna na mnoge načine, ali što je još važnije, hrabra. Jer hrabrosti najčešće nedostaje u pričama za djecu, kako u odabiru tema, tako i u njihovoj obradi. *Djed i vještica* suptilno je međugeneracijska priča koja se ne klanja djeci niti podilazi trendovima – i hrabra je već po tome.

Autorica teksta izmaštala je alternativnu bajku, ili alternativnu stvarnost – ovisi s koje strane gledate. U njezin je centar stavila zaigranog dječaka-pripovjedača otvorena uma, i isplela narativnu mrežu od najfinije pređe, pretpostavljam, od svega što je čula, mislila, sanjala i nedvojbeno pročitala. Jer čitati je važno za sve koji stvaraju – i kad pišeš i kad slikaš: o tome svjedoči prebogata i prezanimljiva polica s najraznolikijim naslovima u samom centru knjige; čitav kabinet čuda u koji su obje autorice, bešavno i nenametljivo, utkale dijelove svojih biografija.

Djed je ovdje strašno važan lik: čini gotovo cijelu naslovnicu i pola naslova. Međutim, narativni interes dječaka-pripovjedača ipak leži drugdje: u mitu o vješticama za koji dijete sluti da nije posve precizan niti točan pa traži mogućnost drukčije, proširene priče kod najpouzdanije i najinformiranije osobe koju pozna – svoga djeda. Kroz radoznalog dječaka, Ines Marciuš Kruljac progovara o svim čudnovišnim prošlim i sadašnjim ženama podjednako, i priča priču o

individualnosti i originalnosti, suživotu s prirodom, biljkama i životinjama, ali i komunikaciji s ljudima koji nikad ne dolaze bez svojih predpriča ni bez predrasuda.

Autorica zna da su detalji najvažniji, ali zna i da nije dobro njima prekrcati… bilo što. Dodaje ih točno s mjerom (koja je važna za sve čarobne pripravke): taman toliko da potakne na traženje, zadržavanje, istraživanje, pomno gledanje, a da ne napravi nekreativni kaos. A mjera je od velike važnosti i u formatu stiha, toj najskliskijoj od svih podloga u književnosti za djecu, na kojoj se uglavnom polome oni uvjereni da je poezija jednako rima, a rima nešto za što je najvažnije da na razini riječi štima. Stihovi *Djeda i vještice* lijepo se i skladno, metrički precizno, čitaju naglas i otvaraju prostor izvedbe. I zanimljivo je – i najhvalevrijedno – da u tom pjevnom ritmu, u tom skandiranju ako hoćete, ne puca fabularni luk niti pate fini i nijansirani postupci gradnje zapleta. Sve ima svoju glavu, i rep, i ta glava lovi svoj rep, u krugovima, i dodaje priči igru koja je još jedan neizostavni sastojak čarolije – na koju djeca imaju pravo. I dragocjeni su svi autori – napose autorice – koje to njihovo pravo njeguju i čuvaju.

b) NAGRADA „GRIGOR VITEZ“ ZA KNJIŽEVNI TEKST ZA MLADE U 2022. GODINI

Stručno povjerenstvo je odlučilo da se Nagrada “Grigor Vitez” za književni tekst za mlade za 2022. godinu dodjeli **LADI MARTINAC KRALJ** za tekst u romanu **LAJANJE NA SVEMIR** (Naklada Ljevak, Zagreb)

Zanimljive priče često nam dolaze iz neočekivanih mjesta i vremena, mimo književnih i izvanknjiževnih modâ. Pokazuje to i roman *Lajanje na svemir* kojim Lada Martinac Kralj svoje mlade čitatelje vodi u nekadašnji Sovjetski Savez, u šezdesete godine prošlog stoljeća, vrijeme kada je svijet bio podijeljen u dva velika hladna bloka, a velesile koje su tim blokovima upravljale vodile opasnu utrku u svemiru. Netko će se možda zapitati što bi od svega toga moglo zanimati djecu koja danas na nebu i na Internetu promatraju Starlink satelite Elona Muska, a o davno nestalom SSSR-u slušaju tek na satovima povijesti. Roman *Lajanje na svemir* Lade Martinac Kralj i ovogodišnje stručno povjerenstvo Nagrade „Grigor Vitez“ na to mirno odgovaraju: zanimati bi ih moglo sve. Za početak: glavna junakinja Marina, osmašica čija će bistrina, odvažnost i neobičan talent za razumijevanje tajnog jezika pasa biti glavni pokretači ovoga romana – važniji čak i od supervažne operacije u koju je uključena, a koju je naložio sam državni vrh SSSR-a. Zanimljivi će im biti i svi oni dvonožni i četveronožni igrači – povijesni i

izmišljeni, dobri i loši, mutni i odani – koji oko Marine pletu uzbudljive zaplete kakvih je ovaj roman pun. A tu je i sam svijet u koji nas autorica uvodi. Onako kao što to čini svaka dobro ispričana priča, mirisima i okusima, aromom tajanstvenosti i prijetnje, Lada Martinac Kralj ucrtava ga u naše čitateljske zemljovide, oživljava i čini stvarnim. Gotovo svi koji u tome svijetu žive pogođeni su čudnim stanjem koje itekako dobro poznaju čitatelji kojima se *Lajanje na svemir* obraća: svi su od nekoga razdvojeni. Djeca razdvojena od roditelja, iz neshvatljivih razloga razdvojeni supružnici, psi razdvojeni od svojih ljudi, ljudi odvojeni od svojih zvanja i dojučerašnjih života… Iza svih tih razdvojenosti konkretan je povijesni pejzaž, ali ne podsjeća li vas on pomalo i na krajolik svakog, ili barem današnjeg odrastanja?

Lajanje na svemir prava je babuška od romana. U povijesnom krije se pustolovni, u pustolovnom detektivski, u detektivskom obiteljski, a u obiteljskom roman o sazrijevanju. Nagrađivana dramaturginja Lada Martinac Kralj svoju je proznu babušku majstorski konstruirala i oslikala, nastanivši je upečatljivim likovima, vrtoglavom radnjom te živim i uvjerljivim dijalozima. Jedna od poruka njezina romana mogla bi biti i ona da odrasli itekako imaju dara za uvođenje djece u hladan, kontaminiran svijet, ali da djeca umiju pronaći načine da taj svijet ipak učine boljim. Srčanost i suosjećanje koje je autorica utkala u Marinu i njezine mlade su-junake obasjat će, naposljetku, i dobar dio njihovih starijih kolega, otkrivajući nam da je susret s drugim ljudskim bićem istinski put u svemir, a najvažnija astronautska oprema koju ćemo za njega trebati – od Sputnika do Starlinka, u ono doba baš kao i danas – sposobnost da volimo, volja da se za ljubav borimo.

2. OBRAZLOŽENJE NAGRADE ZA ILUSTRACIJU U 2022. GODINI

a) NAGRADA „GRIGOR VITEZ“ ZA ILUSTRACIJU ZA MLAĐU DOB DJECE U 2022. GODINI

Stručno povjerenstvo je odlučilo da se Nagrada “Grigor Vitez” za ilustraciju za mlađu dob djece za 2022. godinu dodjeli **HANI TINTOR** za ilustracije u slikovnici **GDJE SE SKRIVA VEDRAN?** (tekst: Iva Bezinović-Haydon, Ibis grafika, Zagreb) i **NINI IVANOVIĆ** za **BICIKLISTIČKU POČETNICU PROFESORA FAUSTA** (Semafora, Zagreb).

GDJE SE SKRIVA VEDRAN? (tekst: Iva Bezinović-Haydon, Ibis grafika, Zagreb)

Hana Tintor je ilustratorica, autorica i animatorica kratkih animiranih filmova. Diplomirala je vizualne komunikacije na Studiju dizajna u Zagrebu, a zatim i ilustraciju u Cambridge School of Art (Anglia Ruskin, Cambridge, UK). Ilustrirala je slikovnice za djecu i odrasle, oslikavala vanjske zidove i zidove interijera, ilustrirala članke u časopisima, dizajnirala i režirala kratke animirane filmove.

Prije nekoliko godina Hana Tintor je u slikovnici bez riječi *U ogledalu* (Knjiga u centru) crtežom i efektnom kombinacijom boja vrlo uspješno prikazala emocionalnu dezintegraciju odnosa dvoje ljudi. Nakon toga se prošle godine okrenula emocionalno još težoj temi kad je ilustrirala slikovnicu *Moja baka ne zna tko sam* (Ibis grafika) za koju je tekst napisala Iva Bezinović-Haydon koja se našla u finalu tri različita natječaja – „Grigor Vitez“, „Ovca u kutiji“ i „Hrvatska lijepa knjiga“. Tu su uspješnu suradnju ponovile i ove godine i zajednički iznjedrile slikovnicu *Gdje se skriva Vedran?* o novoj teškoj temi – gubitku voljene osobe. Djevojčica majci postavlja pitanja o bratu Vedranu kojeg više nema i majka joj nizom primjera pokušava dočarati da je smrt sastavni dio života te da nas oni koji su umrli zapravo nikada ne napuštaju (ne moramo ih vidjeti jer ih možemo osjetiti, a možemo ih i čuvati ispod srca – i oni će se pojaviti, samo ih trebamo prepoznati u vlastitoj svakodnevici).

Knjiga je koncipirana kao kombinacija slikovnice bez riječi, tihe knjige (*eng. silent book*), i klasične slikovnice, suradnje teksta i slike. Počinje i završava u tišini i time postiže jaki emocionalni efekt. Nježne ilustracije Hane Tintor ne prate priču doslovno nego je na najbolji mogući način nadopunjavaju, dodajući joj dodatni imaginarni sloj. Tišina, duboki plavi tonovi i skicolikost crteža otvaraju nam put da priču nadogradimo vlastitim prisjećanjima i predjelima mašte, odmiču nas od buke i graje užurbane svakodnevice i suočavaju s vječnim pitanjem o tome kako sačuvati one koji su otišli, a bili su nam toliko bliski da nismo mogli ni zamisliti da bismo mogli ostati bez njih. Od mnogobrojnih sadržaja pristiglih na natječaj za Nagradu „Grigor Vitez“, slikovnica *Gdje se skriva Vedran?* Ive Bezinović-Haydon i Hane Tintor izdvaja se upravo cijelim spektrom emocija koje donosi. U prozračnim crtežima toplih tonova u kojima

se miješaju realnost i mašta i u tekstu koji se povremeno pretvara u poeziju tuga zbog gubitka izmjenjuje se s optimizmom jer su umrli zapravo uvijek s nama, možemo ih susresti u najneočekivanijim situacijama.

I upravo je zbog toga ova slikovnica idealna da se s djecom pokrene razgovor o temi gubitka – kako se osjećamo kad nekog izgubimo? Pitanje je to na koje ni odrasli nemaju odgovor, a djeca će ga možda pojmiti i s većom lakoćom od njih. U tom poimanju teško će im pomoći shematske didaktične slikovnice bez emocija koje nude gotove recepte i crno-bijeli pogled na svijet. Teške se teme ne mogu uvijek razumski pojmiti niti prenijeti drugima. Zato su toliko važni umjetnički sadržaji poput ove slikovnice jer oni nas pomiču iznutra, nudeći nam mogućnost da suosjećamo s likovima i kroz tu empatiju dotaknemo vlastita sjećanja i duboka pitanja, sakupimo odvojene doživljaje i epizode života, omogućujući nam istovremeno da ih ponovno doživimo i osjetimo, ali i sagledamo sa distance, dajući nam neki dublji smisao i mogućnost samorazumijevanja.

BICIKLISTIČKA POČETNICA PROFESORA FAUSTA (Nina Ivanović, Semafora, Zagreb)

Slikovnica *Biciklistička početnica* cjelovito je djelo koje kroz zabavnu priču implementira edukativnu komponentu te ciljanoj publici pitkom komunikacijom prenosi znanja i vještine bicikliranja te pravila ponašanja u prometu.

Autorica teksta i ilustracije Nina Ivanović rođena je 1987. godine u Zagrebu i svojim je rukopisom prepoznatljiva na domaćoj sceni. Diplomirala je Dizajn grafičkih proizvoda na Grafičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a dio školovanja provela je u Portugalu u Školi za umjetnost i dizajn (Escola Superior de Artes e Design) gdje se usavršavala u oblikovanju grafičkih proizvoda, ilustraciji i fotografiji. Kao autorica ilustracije surađivala je na nizu publikacija za djecu i mlade.

Biciklističkom početnicom Nina Ivanović ispričala je priču u kojoj su glavni likovi, šumske životinje, polaznici škole biciklizma profesora Fausta. Kroz zabavne lekcije polaznici se (a time i čitatelji) upoznaju s osnovama sigurnosti u prometu, biciklističkim stazama, prometnim pravilima, vrstama i dijelovima bicikla, a uspješnim savladavanjem svih zadataka dobivaju

biciklističku vozačku dozvolu. Priča je, pored glavnog narativa, obogaćena nenametljivim elementima različitosti, svijesti o sebi i drugima u prometu, važnosti znanja i učenja te implementiranja stečenih vještina.

Veoma pitak i lako čitljiv tekst autorica proširuje atraktivnim, upečatljivim i inteligentnim ilustrativnim rješenjima kojima nas lako uvlači u svijet šumskih likova i biciklizma. Suvereno vlada formatom knjige za djecu te tekstom i slikom pronalazi pravu mjeru pričanja priče s edukativnim elementima. Slobodom ilustrativnog izražavanja, kombinirajući narativni prikaz scene s ilustriranim info-grafikama, vještim oblikovanjem scene, glavnih junaka i njihovih rekvizita, odnosom rečenoga i prikazanoga, Nina Ivanović u *Biciklističkoj početnici* s lakoćom zaokružuje postavljenu temu te artikulira uvjerljiv svijet u kojega je lako uroniti i sakupiti svo predstavljeno znanje.

Biciklistička početnica sjajan je primjer knjige za djecu. Cjelovito i konzistentno djelo u kojem će zadovoljstvo pronaći široka publika, a *non-fiction* format knjige je svakako dobrodošao u domaćoj književnosti za djecu.

b) NAGRADA ZA ILUSTRACIJU ZA STARIJU DOB DJECE ZA 2022. GODINU

Stručno povjerenstvo je odlučilo da se Nagrada "Grigor Vitez" za ilustraciju za stariju dob djece za 2022. godinu dodjeli **VENDI VERNIĆ** za ilustracije u romanu **MJESEC OD PAPIRA** (tekst: Milana Vuković Runjić, Vuković & Runjić, Zagreb).

Vendi Vernić djeluje kao ilustratorica, dizajnerica i likovna umjetnica. Diplomirala je 2015. godine primijenjenu grafiku na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu u klasi prof. Svjetlana Junakovića. Za svoj je rad dobila više nagrada i priznanja, između ostalih, dobitnica je nagrade Grand Prix na sajmu Dječje knjige u Bologni 2018. godine te Nagrade „Grigor Vitez" 2020. godine za ilustraciju za djecu starije dobi. Održala je više samostalnih izložbi te sudjelovala na dvadesetak žiriranih grupnih izložbi u Hrvatskoj i inozemstvu.

Mjesec od papira treći je nastavak priče o djevojčicama Matildi i Antoniji koji donosi nove pustolovine njihovih obitelji. U situaciji u kojoj ponovno moraju posegnuti za svojim čarobnim moćima da bi svijet spasili od prijetećeg kaosa, autorica gradi napetu priču u kojoj se obično izmjenjuje s fantastičnim. Likovi poput čarobnjaka, čarobnih ljudi, vještica i vještaca, običnih i normalnih ljudi, patuljka Roberta, mudrog Starca iz šume ili zmaja, junaci su obično-fantastičnog svijeta Milane Vuković Runjić, koji svoj pandan dobiva u jednako maštovitom likovnom oblikovanju ilustratorice Vendi Vernić. Bogat i slojevit vizualni aspekt romana ostvaren je kroz ilustracije, pri čemu one daleko nadilaze funkciju dekora, podržavajući i dočaravajući tekst autorice Milane Vuković Runjić. Vendi Vernić navedeno postiže kombinacijom različitih likovnih tehnika kojima se koristi, što doprinosi slojevitosti i kvaliteti ilustracija. Snažni likovni izričaj ostvaruje ekspresivnim višebojnim ilustracijama koje zauzimaju cijelu stranicu ili dvije stranice, ali svoj izraz pronalaze i kroz izdvojene ilustrirane likove uklopljene u stranice s tekstom. Riječ je o ilustracijama koje su zgusnute, bogate detaljima, s pomaknutim perspektivama. Ujedno, ilustracije vjerno prenose emocije i psihička stanja likova, bilo da je riječ o radosti, uzbuđenju, strahu ili nevjerici, računajući sa zainteresiranim čitateljem-promatračem spremnim da se upusti u istraživanje vizualno bogatih prizora koji dočaravaju složenost svijeta koji uključuje fantastične i realistične elemente. Ovisno o tome kako se tekst razvija, ilustratorica se odlučuje za prizor iz ptičje perspektive u kojem su likovi uklopljeni zajedno s mnoštvom detalja, kao što iz složene i napete radnje izdvaja događaje koje prepoznaje kao ključne te ih prenosi u ilustraciju. Primjerice, u prikazu okamenjene Vesne uz koju stoje Matilda i Antonija dočarava istovremeno emotivni i zastrašujući trenutak. Kroz autentičan likovni izričaj autorica kreira ilustracije koje su specifične i jedinstvene u odnosu na tekst koje ilustriraju te funkcioniraju kao zaokružena vizualna cjelina. U svijetu u kojem vizualnost premrežuje našu svakodnevicu, dobre ilustracije mogu doprinijeti razvoju estetike kod čitatelja te pružiti temelj za razumijevanje i istraživanje slika i vizualnih ekosustava koji nas okružuju s ciljem poticanja kritičke vizualne pismenosti. Djelujući na tom tragu, ilustratorica Vendi Vernić oblikovala je složen i maštovit estetski krajolik koji se svojim likovnim rukopisom, posvećenošću i inventivnošću izdvaja iz produkcije dječjih romana, potvrdivši pritom često previđenu važnost ilustracije u dječjim romanima.

Stručno povjerenstvo za dodjelu Nagrade „Grigor Vitez“ za 2022. godinu:

dr.sc. Anda Bukvić Pažin, predsjednica Povjerenstva, književna prevoditeljica, teoretičarka i kritičarka

Manuel Šumberac, dopredsjednik Povjerenstva, ilustrator, dobitnik Nagrada „Grigor Vitez“

Petra Dolanjski Harni, povjesničarka umjetnosti, prof. hrvatskog jezika i književnosti, viša knjižničarka

dr.sc. Marija Ott Franolić, književna teoretičarka i kritičarka

Roman Simić, književnik, dobitnik Nagrade „Grigor Vitez“

U Zagrebu, 5. lipnja 2023. godine